

ไตรสิกขา : พุทธธรรมพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้
TRISIKKHĀ: BUDDHIST FUNDAMENTALS OF LEARNING MANAGEMENT

ชูสกุล อัจมังกกร Chusakul Argmongkong
โรงเรียนอนุบาลจุฬารัตน์ Chulaphat Kindergarten School, Thailand
Corresponding Author E-mail: surachai.sur@mcu.ac.th

Article Received: April 17, 2021, Revised: June 16, 2021, Accepted: June 16, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการจัดการเรียนการสอนที่เรียนรู้ตามกระบวนการของหลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และปัญญาอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ดีงาม สังคมมีความสุข มีสมาธิ มีความเข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนต้องบูรณาการตามขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นนำ 2) ขั้นสอน 3) ขั้นสรุป ทบทวนใช้ปัญญาและเหตุผล 4) ขั้นประเมินผลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามกระบวนการอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ไตรสิกขา, พุทธธรรม, การจัดการเรียนรู้

ABSTRACT

This article presented the learning management according to Trisikkhā principles as a learning management process for students to develop good physical, mental and intellectual growth and dealing with things properly, living a good life, the society was peaceful, concentrated, understood the learned content and perform properly. Those involved in teaching and learning must integrate with 4 important steps: 1) the introduction stage, 2) the teaching stage, 3) the conclusion, intellectual and rational review, 4) the evaluation stage to achieve learning in order to continue learning in accordance with the sustainable process.

Keywords: Trisikkhā, Buddha-dhamma, Learning Management

บทนำ

“การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนางานองค์ความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุกๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด” (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, (2552) เป็นพระราชดำรัสแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ทรงพระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนที่อันเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา เพราะเป็นปัจจัยให้เกิดความเจริญทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 สถานการณ์โลกมีความแตกต่างจากศตวรรษที่ 20 และ 19 ระบบการศึกษา ต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง ความท้าทายด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในการเตรียมนักเรียนให้พร้อมกับชีวิตในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องสำคัญของกระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิธีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ครูจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) (วิลาวรรณ พิมพ์ประสงค์, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาถือว่า ในการเป็นอยู่ของมนุษย์นั้น ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรม มนุษย์ต้องศึกษาพัฒนาตนเองไปจนกว่าจะมีชีวิตที่ดีงามโดยสมบูรณ์จนเป็นชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา คือ คิด พุฒ และกระทำอย่างสุจริต ซึ่งเรียกว่าชีวิตที่ประเสริฐ หลักสำคัญในการศึกษาฝึกฝนอบรมตน คือ การพัฒนาการดำเนินชีวิตตนเองสามด้านไปพร้อมกัน ได้แก่ พัฒนาพฤติกรรม เรียกว่า ศีล พัฒนาทางด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ และพัฒนาด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2539) การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการฝึกอบรมมนุษย์ทั้งกาย วาจาจิตใจ อารมณ์และสติปัญญา ให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข ไตรสิกขานี้เน้นการบูรณาการขององค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน คือ คนจะมีปัญญาเกิดจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต้องเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ อยู่ในระเบียบวินัย อันได้แก่ การมีศีล เมื่อทางกายควบคุมสติได้ จิตก็สงบช่วยให้กำลังความคิดคมกล้าเกิดปัญญารู้แจ้ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2555)

ในบทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา

ท่านพุทธทาสภิกขุ (2549) กล่าวว่า ไตรสิกขา คือ การศึกษาในภาษาไทยหมายถึง การศึกษาเล่าเรียน ซึ่งตรงกับคำว่า สิกขา ในพระพุทธศาสนา หมายถึงการปฏิบัติเพื่อให้ได้รับปริญญา คือ สันราคะ สันโทสะ สันโมหะ ผลของการปฏิบัติสิกขาเป็นไปเพื่อความรอดจากสิ่งอันไม่พึงปรารถนา สิ่งใดที่เป็นความทุกข์ทรมาน ความยุ่งยากลำบากแก่จิตใจก็เรียกว่า อันไม่พึงปรารถนา แก้ไขด้วยการศึกษา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) กล่าวว่า ไตรสิกขา คือ การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรคเป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์จะต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน คือ สิกขา มรรคกับสิกขาก็ประสานเป็นอันเดียวกัน เมื่อมองในแง่ปริยัติ 4 ก็เป็นอริยมรรค คือ วิถีชีวิตอันประเสริฐ เมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไปช่วยให้เรามีชีวิตที่

พึงพาวิชา ตันหา อุปทาน น้อยลงไป ไม่อยู่ใต้อำนาจครอบงำพร้อมกับมีปัญญาเพิ่มขึ้นและดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้นตามลำดับจนกระทั่งในที่สุด พอสมุทัยหมด ทุกข์ก็หมด ก็บรรลุหมายเป็นนิโรธโดยสมบูรณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2550)

ไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย วาจา ความคิด จิตใจอารมณ์และสติปัญญา ให้สามารถดำรงและดำเนินชีวิตในสังคมอย่างสันติมีอิสรภาพ เน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมด้วยหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา วิธีปฏิบัติฝึกหัดตนตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญานั้น ผู้ศึกษาต้องปฏิบัติตามแนวทางของมรรคมืองค์แปด ได้แก่ 1) การฝึกหัดอบรมตนให้มีศีลด้วยสัมมาวาจา-เจรจาชอบ สัมมากรรมันตะ- การกระทำชอบ และสัมมาอาชีวะ-การเลี้ยงชีพชอบ 2) การฝึกหัด อบรมตนให้มีสมาธิด้วยสัมมาวายามะ -ความเพียรชอบ สัมมาสติ-การระลึกชอบ และสัมมาสมาธิ-ความตั้งใจชอบ 3) การฝึก อบรมตนให้มีปัญญาดด้วยสัมมาทิฐิ-การเห็นชอบ และสัมมาสังกัปปะ-การดำริชอบ ไตรสิกขา เรียกง่ายๆ ว่า ศีล (Morality) สมาธิ (Concentration) และปัญญา (Wisdom)

กระบวนการของหลักไตรสิกขานั้นมีความสัมพันธ์กับงานวิจัยของเนตรชนก วิภาตะศิลปิน (2559) ที่ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขาในโครงการสามเณรปลูกปัญญาธรรม เป็นกระบวนการพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขาได้แก่ 1) แนวคิด คือ เรียน เล่น เป็น เปลี่ยน 2) เป้าหมาย คือ เปลี่ยนตนเปลี่ยนคนทั้งโลก 3) หลักสูตร คือ หลักการพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขาตลอด 4 สัปดาห์ ประกอบด้วย หัวข้อที่ 1 เรื่องเรียน เรียนทางธรรม นำทางโลก หัวข้อที่ 2 เล่นเพลิน เจริญปัญญา หัวข้อที่ 3 เรื่องเป็น เป็นให้ดีที่สุด ณ จุดที่เป็น และหัวข้อที่ 4 เปลี่ยนตน เป็นคนใหม่ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมแผนบริหารโครงการเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน ขั้นตอนที่ 2 การจัดเตรียมหลักสูตรการพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขา ขั้นตอนที่ 3 การดูแล ติดตามผลและพัฒนาเยาวชน ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุง และพัฒนาแผนบริหารโครงการ และขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลโครงการ และเผยแพร่ผลแผนบริหารโครงการ รูปแบบการพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขาในโครงการสามเณรปลูกปัญญาธรรม ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมแผนบริหารโครงการ 2) การดำเนินงานด้านองค์ประกอบหลัก 3) การพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขา 4) การดูแล ติดตาม และพัฒนาเยาวชน 5) การปรับปรุงและพัฒนาแผนบริหารโครงการ และ 6) การประเมินผลและเผยแพร่ผลแผนบริหารโครงการ รูปแบบการพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขาในโครงการสามเณรปลูกปัญญาธรรม เป็นการถ่ายทอดชีวิตการบรรพชาภาคฤดูร้อนของเหล่าสามเณร ตลอดระยะเวลา 4 สัปดาห์ ที่จะต้องฝึกฝนตนตามหลักเสขียวัตถ์ และศึกษาเล่าเรียนหลักพุทธธรรมผ่านพุทธประวัติ และกิจกรรมการเรียนรู้แบบต่างๆ จากคณะวิทยากร โดยการใช้หลักไตรสิกขา เป็นกระบวนการในการฝึกฝน อบรมและพัฒนาเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการพัฒนา 3 ด้าน คือ 1) การพัฒนาด้านศีล 2) การพัฒนาด้านสมาธิ 3) การพัฒนาด้านปัญญา

สรุปว่า ไตรสิกขาเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตถูกต้อง ดีงาม มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรคในการดำเนินชีวิต ต้องเรียนรู้ ฝึกฝนพัฒนาตนเอง เริ่มจากการรักษาศีล เพื่อขัดเกลาพฤติกรรมของตนเองให้บริสุทธิ์ การอยู่ร่วมกันของเพื่อนร่วมงานให้ มีความเกื้อกูลต่อกัน และที่สำคัญในการศึกษาต้องพัฒนาตนเองให้บริสุทธิ์ด้วย ศีลบริบูรณ์ ด้วยสมาธิ และบริบูรณ์ ด้วยปัญญาเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

การเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการอันซับซ้อนที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส สามารถเกิดขึ้นได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะหรือกระบวนการ (Skill Process) และด้านความรู้สึก (Affective) (พรพิมล พรพีระชนม์, 2550) และการเรียนรู้ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณ วุฒิภาวะพิชยาต่างๆ อุปนิสัยหรือความบังเอิญ (อารี พันธมณี, 2544)

การเรียนรู้ (Learning) คือ กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยินการสัมผัส การอ่านการใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถามผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้เช่นความเป็นกันเอง ความเข้มงวด กวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน โดยมนุษย์สามารถรับข้อมูลโดยผ่านเส้นทางการรับรู้ 3 ทาง (ปราธนา ชนงค์ศักดิ์, 2556) คือ

1. พฤติกรรมนิยม (Behaviorism) พฤติกรรมนิยมมองผู้เรียนเหมือนกับกระดานชนวนที่ว่างเปล่า ผู้สอนเตรียมประสบการณ์ให้กับผู้เรียน เพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ให้ผู้เรียน อาจกระทำซ้ำจนกลายเป็นพฤติกรรมผู้เรียนทำในสิ่งที่พวกเขาได้รับฟังและจะไม่ทำความคิดริเริ่มหาหนทางด้วยตนเองต่อการเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้น

2. ปัญญานิยม (Cognitivism) ปัญญานิยมอยู่บนฐานของกระบวนการคิดก่อนแสดงพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่จะถูกสังเกต สิ่งเหล่านั้นมันก็เป็นเพียงแต่การบ่งชี้ว่าสิ่งนี้กำลังดำเนินต่อไปในสมองของผู้เรียนเท่านั้น ทักษะใหม่ๆ ที่จะทำให้การสะท้อนส่งออกมา กระบวนการประมวลผลข้อมูลสารสนเทศทางปัญญา

3. การสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยปัญญา (Constructivism) การสร้างสรรค์ความรู้ด้วยปัญญาอยู่บนฐานของ การอ้างอิงหลักฐานในสิ่งที่พวกเราสร้างขึ้นแสดงให้ปรากฏแก่สายตาของเรา เราด้วยตัวของเราเอง และอยู่บนฐานประสบการณ์ของแต่ละบุคคล องค์ความรู้จะถูกสร้างขึ้นโดยผู้เรียนและโดยเหตุผลที่ทุกคนต่างมีชุดของประสบการณ์ต่างๆ ของการเรียนรู้จึงมีลักษณะเฉพาะตนและมีความแตกต่างกันไปในแต่ละคน

ทั้งสามทฤษฎีต่างมีความสำคัญเท่าเทียมกัน เมื่อได้การตัดสินใจที่จะใช้ยุทธศาสตร์นี้ มีสิ่งที่สำคัญและจำเป็นที่สุดของชีวิตที่ต้องพิจารณาทั้งสองระดับ คือ ระดับองค์ความรู้ของนักเรียนของท่านและระดับการประมวลผลทางสติปัญญาที่ต้องการในผลงานหรือภาระงานแห่งการเรียนรู้ระดับการประมวลผลทางสติปัญญาที่ต้องการสร้างผลงาน/ภาระงานและระดับความเข้าใจของนักเรียนของเรา การมองหาภาพทางทฤษฎีจะมีความเป็นไปได้ที่สนับสนุนการมีความพยายามที่จะเรียนรู้ทางยุทธวิธีบางทีก็มีความซับซ้อนและมีความเลื่อมล้ำกันอยู่บ้าง และก็มีมีความจำเป็นเหมือนกัน ในการรวบรวมยุทธวิธีต่างๆ จากความแตกต่างที่เป็นจริงทางทฤษฎี เมื่อเรามีความต้องการ

สรุปว่า การเรียนการสอน หรือการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 1) กระชับหลักสูตร ปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-19 และสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทราบ 2) เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียน และความหลากหลายของรูปแบบการเรียนรู้ ความยืดหยุ่นในการใช้เวลาและการเลือกรูปแบบการเรียนจะทำให้ครูสามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมและส่งเสริมการเรียนรู้รายบุคคลได้ 3) ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และสอนอย่างมีแผนที่เหมาะสม ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ครูจะต้องเตรียมความพร้อมก่อนการสอนแบบใหม่ 4) ยกระดับการประเมินเพื่อการพัฒนาเพื่อไม่ให้เด็กเสียโอกาสพัฒนาความรู้และทักษะ 5) การประเมินเพื่อรับผิชอบอย่างคงควรไว้ แต่ควรให้น้ำหนักการประเมินโอกาสทางการเรียนของเด็ก มากกว่าการวัดความรู้ด้วยคะแนนสอบ

หลักไตรสิกขาพุทธธรรมพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้

หลักไตรสิกขาพุทธธรรมพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียน โดยครูผู้สอนจะต้องมีกระบวนการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักของไตรสิกขา ซึ่งจุดมุ่งหมายของไตรสิกขา หรือ การศึกษาในพระพุทธศาสนานี้ย่อมคล้อยตามจุดมุ่งหมายระดับต่างๆ ของพระพุทธศาสนา เนื่องจากการศึกษาเป็นวิธีการที่มุ่งประสงค์ไปสู่อุดมการณ์หรือจุดมุ่งหมายในพระพุทธศาสนา และจุดมุ่งหมายในพระพุทธศาสนาก็มีหลากหลายระดับ ซึ่งขึ้นอยู่กับเป้าหมายของปัจเจกบุคคลอีกชั้นหนึ่ง ได้แก่

1. อธิศีลสิกขา คือ การศึกษาในชั้นตอน ฝึกให้เกิดมี สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะ เจริญองงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติ วินัยและความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอารยชน เป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตใจ

2. อธิจิตสิกขา คือ การศึกษาในชั้นตอน ฝึกให้เกิดมี สัมมาวาจา สัมมาสมาธิ และสัมมาสมาธิเจริญองงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพจิตพัฒนาถึงมาตรฐานของอารยชน เป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญา

3. อธิปัญญาสิกขา คือ การศึกษาในชั้นตอน ฝึกให้เกิดมี สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ เจริญองงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางปัญญาดังมาตรฐานของอารยชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีจิตใจผ่องใส เบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นต่างๆ เป็นอิสระเสรีด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

พุทธศาสนาถือว่า ในการเป็นอยู่ของมนุษย์นั้น ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรม มนุษย์ต้องศึกษาพัฒนาตนเองไปจนกว่าจะมีชีวิตที่ดีงามโดยสมบูรณ์จนเป็นชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา คือ คิด พุท และกระทำอย่างสุจริต ซึ่งเรียกว่าชีวิตที่ประเสริฐ หลักสำคัญในการศึกษาฝึกฝนอบรมตน คือ การพัฒนาการดำเนินชีวิตตนเองสามด้านไปพร้อมกัน ได้แก่ พัฒนาพฤติกรรม เรียกว่า ศีล พัฒนาทางด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ และพัฒนาด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา ทั้งสามด้านนี้มีความสัมพันธ์อิงอาศัยกัน พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญางอกงาม จิตใจที่พัฒนาแล้วจะทำให้เกิดปัญญาเห็นถูกต้องตามความจริงและปัญญาที่เห็นถูกต้องจะทำให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงามต่อไป ปัญญาจึงเป็นตัวจัดปรับทุกอย่าง ทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายและจัดการกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ดีงาม สังคมมีความสุข

หลักไตรสิกขาพุทธธรรมพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองและต้องทำควบคู่กันไป คือ 1) ความประพฤติ คือ ศีล ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความกตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย 2) จิตใจ คือ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่ มีใจจดจ่อ อย่างมีสมาธิ 3) ปัญญา คือ การ

จัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์ และกระบวนการจัดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน (Somrudee Wongthong, 2557) ดังนี้

1. ขั้นนำ 1) จัดสถานที่เรียนสิ่งแวดล้อมและผู้เรียนให้มีระเบียบ เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้ 2) ให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเป็นต้นแบบ (แนะนำ ทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น สงบเย็น ให้ได้สัมผัส)

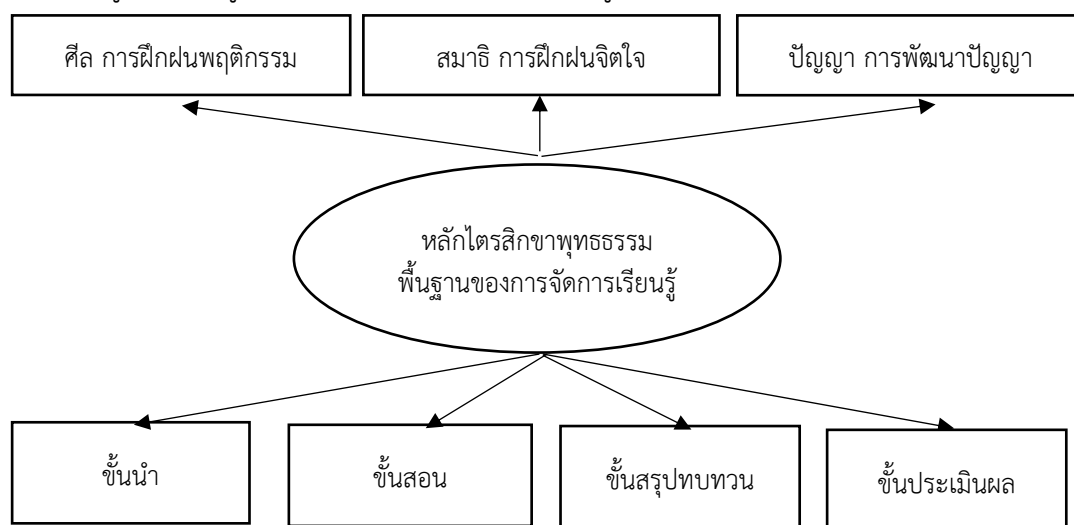
2. ขั้นสอน 1) ผู้เรียนมีระเบียบ มีสมาธิ ศึกษาสาระอย่างตั้งใจ 2) ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียน คิด ลงมือค้นคว้า ซักถาม คิดวิเคราะห์ 3) ทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบในงานที่ทำ และความเสียสละ

3. ขั้นสรุป ทบทวนใช้ปัญญาและเหตุผล 1) กิจกรรมกลุ่ม สรุปสาระที่ได้เรียนรู้ 2) นำเสนอผลงาน 3) ครูสรุปประเด็นตามสาระและสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

4. ขั้นประเมินผล 1) สรุปการเรียนรู้ของตนเอง 2) ประเมินการเรียนการสอนเพื่อปรับปรุงพัฒนาต่อไป
หลักการศึกษา 3 ประการ คือ ไตรสิกขา เป็นการจัดวางรูปแบบขึ้น โดยมุ่งให้เกิดขั้นตามหลักปฏิบัติแห่งอริยมรรค คือ เป็นการฝึกฝนอบรมให้องค์ 8 แห่งมรรค ให้เกิดขึ้นและเจริญงอกงามใช้ประโยชน์ได้สมบูรณ์ แก้ไขปัญหา ดับทุกข์ได้ดียิ่งขึ้นตามลำดับจนถึงที่สุด

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการของหลักไตรสิกขา 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นนำ 2) ขั้นสอน 3) ขั้นสรุป ทบทวนใช้ปัญญาและเหตุผล 4) ขั้นประเมินผล โดยกระบวนการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาจะทำให้พฤติกรรมของนักเรียนเกิดการพัฒนาที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญางอกงาม จิตใจที่พัฒนาแล้วจะทำให้เกิดปัญญาเห็นถูกต้องตามความจริงและปัญญาที่เห็นถูกต้องจะทำให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงามต่อไป ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายและจัดการกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ดีงาม สังคมมีความสุขคือผู้เรียนมีสมาธิมีความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยสรุปองค์ความรู้จากการศึกษาเป็นกระบวนการฝึกฝนด้วยพฤติกรรมการฝึกฝนด้วยจิตใจ และการพัฒนาปัญญาความรอบรู้ตามขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาเพื่อให้ผู้เรียนมีสมาธิ มีความเข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ซึ่งผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้เนื้อหาสาระอื่นได้อย่างเหมาะสม ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 หลักไตรสิกขาพุทธธรรมพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- เนตรชนก วิภาตะศิลป์. (2559). รูปแบบการพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขาในโครงการสามเณรปลูก
ปัญญาธรรม. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
ปราธนา ชนะศักดิ์. (2556). **แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้**. แหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/514718>
สืบค้นเมื่อ 14 มี.ค. 2564.
- พรพิมล พรพิระชนม์, (2550). **การจัดกระบวนการเรียนรู้**. สงขลา: เทมการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2539). **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร:
สหธรรมิก.
- พระบาทสมเด็จพระปรมิหรมหาภูมิพลอดุลยเดช. (2552). **คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาทและพระ
ราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพมหานคร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2550). หัวใจพระพุทธศาสนา. **พุทธจักร**. 61(5). 7.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2555). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพมหานคร:
ผลิธัมม.
- พุทธทาสภิกขุ. (259). **การศึกษาสมบูรณ์แบบ: คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด**. กรุงเทพมหานคร: อุษากการ
พิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิลาวรรณ พิมพ์ประสงค์. (2564). **ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21**. แหล่งที่มา <https://sites.google.com/site/ppvilawan21/thaksa-haeng-stwrrs-thi-21> สืบค้นเมื่อ 20 มี.ค. 2564.
- อารี พันธมณี. (2544). **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นอ้อ.
- Somrudee Wongthong. (2557). **การศึกษาที่พร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา**. แหล่งที่มา
<https://sites.google.com/site/sangkhmsuksaniradabprathmsuksa/rup-baeb-kar-sxn/rup-baeb-kar-sxn-baeb-tirsikkha> สืบค้นเมื่อ 11 มี.ค. 2564.